

Daria Roman

absolwentka Wydziału Prawa i Administracji
Uniwersytetu Warszawskiego, aplikantka radcowska
w Okręgowej Izbie Radców Prawnych w Warszawie
ORCID: 0009-0005-0554-2321

Oznaczanie przepisów dodawanych do ustaw – litera czy indeks górny?

1. Wprowadzenie

W myśl § 82 załącznika do rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad Techniki Prawodawczej”¹, „zmiana (nowelizacja) ustawy polega na uchyleniu niektórych jej przepisów, zastąpieniu niektórych jej przepisów przepisami o innej treści lub brzmieniu lub na dodaniu do niej nowych przepisów”. Ostatni ze sposobów nowelizowania aktu normatywnego wymaga czasem umiejscowienia nowego przepisu pomiędzy istniejące już przepisy. To zaś rodzi pytania o to, jak należy oznaczyć nowy przepis oraz czy modyfikować numerację istniejących już przepisów.

1 Dz. U. z 2016 r. poz. 283; dalej jako „ZTP z 2002 r.”.

Pobieżne nawet zapoznanie się z kilkoma ustawami pozwala stwierdzić, że w polskiej legislacji nie wykształcił się jednorodny uzus numerowania dodawanych przepisów – niektóre ustawy zawierają przepisy oznaczone za pomocą liczby połączonej z literą (np. art. 1a)², inne zaś ustawy mieszczą w sobie przepisy oznaczone za pomocą liczby z indeksem górnym (np. art. 1¹)³.

W niniejszym artykule poddam analizie sposób oznaczania przepisów dodawanych do ustaw w drodze nowelizacji, z uwzględnieniem podziału na ustawy będące kodeksami i ustawy niebędące kodeksami, gałęzie prawa oraz moment dodania po raz pierwszy przepisów o rozszerzonej numeracji. Spróbuję również odpowiedzieć na pytanie, czy powyższe okoliczności różnicujące ustawy mają wpływ na powstanie rozbieżności w oznaczaniu dodawanych przepisów. Jednocześnie artykuł ma na celu zaprezentować na przykładzie niewielkiej próby badawczej wycinek skali niekonsekwencji ustawodawcy w oznaczaniu dodawanych przepisów. Dlatego też artykuł ten w dużej mierze stanowi egemplifikację błędów formalnych popełnianych przez ustawodawcę, dotyczącą jednak wyłącznie wąskiego wycinka Zasad Techniki Prawodawczej, którym są reguły oznaczania przepisów dodawanych do ustaw.

Artykuł ten ma także za zadanie przybliżyć ewolucję regulacji normujących sposób oznaczania przepisów dodawanych do ustaw na tle kolejnych zbiorów techniki prawodawczej obowiązujących w polskim systemie prawnym w celu zbadania, czy zmiany w regulacji zagadnienia będącego przedmiotem niniejszego artykułu rzutowały na decyzje ustawodawcy w zakresie konstruowania strony formalnej uchwalanych ustaw.

2 Dalej ten sposób oznaczania nazywany jako „metoda literowa”.

3 Dalej ten sposób oznaczania nazywany jako „metoda indeksowa”.

2. Zarys historyczny

Obecnie obowiązujące Zasady Techniki Prawodawczej są piątym tego rodzaju aktem prawnym w polskim systemie prawnym.

Pierwszym w polskim systemie prawnym zbiorem zasad normujących jak prawidłowo sporządzać akty normatywne był okólnik Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Nr 99 (OL. 2048/2) z 2 maja 1929 r. w sprawie zbioru zasad i form technicznego opracowywania ustaw i rozporządzeń⁴, a w zasadzie jego załącznik – zbiór zasad i form techniki legislacyjnej⁵. Chociaż akt ten nie regulował zagadnienia nowelizacji aktów normatywnych jako takiego⁶, w rozdziale V części pierwszej, zatytułowanym „Redakcja postanowień aktu” ust. 3 pkt 3) prawodawca wskazał pośrednio na preferencję oznaczania nowych jednostek redakcyjnych za pomocą liczby połączonej z literą, podając jako przykład sformułowania, którym należy posłużyć się w treści ustawy nowelizującej: „po art. 21 wprowadza się art. 21a) i art. 21 b) o brzmieniu następującem: «Art. 21a». ... i t. d.”.

ZTP z 1929 r. zostały zastąpione przez zarządzenie Nr 55–63/4 Prezesa Rady Ministrów z dnia 13 maja 1939 r.⁷. Zbiór Zasad Techniki Prawodawczej nie znalazł się w samym zarządzeniu ani nawet w załączniku do niego, lecz został opublikowany w książce wydanej przez Drukarnię Państwową. Zarządzenie zaś do tej pu-

4 Dz. Urz. MSW z 1929 r. Nr 7, poz. 147.

5 Dalej jako „ZTP z 1929 r.”. Tekst tego Okólnika, a także ZTP z 1939 r. został opublikowany w opracowaniu: Polskie Towarzystwo Legislacji, *Techniki prawodawcze II Rzeczypospolitej*, Kancelaria Senatu. Biuro Analiz i Dokumentacji, Warszawa 2014.

6 W szczególności termin „nowelizacja” ani wyrazy pochodne od niego nie występują w treści ZTP z 1929 r.

7 Dalej jako „ZTP z 1939 r.”.

blikacji odsyłało⁸. W treści samych ZTP z 1939 r. nie zaznaczono, w jaki sposób należało oznaczać dodawane przepisy. Jednakże w Załączniku Nr 4 do ZTP z 1939 r., stanowiącym wzór ustawy nowelizującej, podano przykład nowelizacji o treści „po art. zamieszcza się art. a i art. b w brzmieniu: «Art. ... a Art. ... b»”. Powyższe wskazuje na kontynuację stosowania oznaczeń artykułów składających się z liczb połączonych z literą w ZTP z 1939 r.

Na marginesie warto zwrócić uwagę na § 51 ust. 3 ZTP z 1939 r. Zgodnie z tym przepisem w przypadku potrzeby ogłoszenia tekstu jednolitego ustawy w upoważnieniu do ogłoszenia tekstu jednolitego ustawy nie należało zamieszczać upoważnienia do zmiany numeracji artykułów i odpowiednio paragrafów lub ustępów, jeżeli mogłoby to wywołać trudności ze względu na utartą praktykę ich powoływania i na orzecznictwo. Można zatem wnioskować *a contrario*, że ZTP z 1939 r. dozwalały na zmianę dotychczasowej numeracji jednostek redakcyjnych w ustawach w drodze ogłaszania tekstu jednolitego. Była to zupełnie inna koncepcja co do metody oznaczania dodawanych później przepisów od koncepcji przyjętej w § 89 ust. 1 *in principio* ZTP z 2002 r., o której będzie poniżej.

Kolejnym chronologicznie aktem prawnym odnoszącym się do kwestii techniki prawodawczej było zarządzenie Nr 238 Prezesa Rady Ministrów z dnia 9 grudnia 1961 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej”⁹. Jego § 57 ust. 3 przewidywał zezwolenie na oznaczanie nowych artykułów przez dodanie liter do oznaczenia numerycznego.

8 K. Koźmiński, *Technika prawodawcza II Rzeczypospolitej*, Warszawa 2019, s. 343–344. Warto przy tym wspomnieć, że był to pierwszy zbiór Zasad Techniki Prawodawczej, który posłużył się pojęciem „nowelizacja” – zob. *Dział IV. ZTP z 1939 r.*

9 Dalej jako „ZTP z 1961 r.”.

Przepis ten można odczytywać przez pryzmat § 51 ust. 3 ZTP z 1939 r. jako przyzwolenie na zmianę numeracji jednostek redakcyjnych także na gruncie ZTP z 1961 r. Skoro bowiem nie było nakazane zachowanie dotychczasowej numeracji, rozsądna wydaje się akceptacja możliwości skorzystania z opcji alternatywnej – zmiany dotychczasowej numeracji. Paragraf 60 ust. 3 ZTP z 1961 r., zezwalający na odstępianie od zasady stosowania ciągłej numeracji artykułów, ustępów, paragrafów i punktów w wypadku ogłaszania tekstu jednolitego kodeksów i innych obszernych aktów o charakterze podstawowym, może służyć jako argument przemawiający za przyjęciem tezy o braku konieczności wprowadzania na gruncie ZTP z 1961 r. nowych przepisów w sposób niezaburzający dotychczasowej numeracji, tj. za pomocą oznaczeń z liczbami lub indeksami. Wspominając o „zasadzie stosowania ciągłej numeracji”, przepis ten w istocie wprowadzał preferencję zmiany zastanej numeracji na rzecz jej ujednolicenia w tekstach jednolitych, z wyjątkiem podstawowych aktów normatywnych¹⁰. Tak więc następujący ciąg artykułów: „art. 1, art. 1a, art. 2” uległby w myśl norm zawartych w ZTP z 1961 r. zmianie w tekście jednolitym na „art. 1, art. 2, art. 3”¹¹.

W miejsce zarządzenia Nr 238 Prezesa Rady Ministrów z dnia 9 grudnia 1961 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” przyjęta została uchwała nr 147 Rady Ministrów z dnia 5 listopada 1991 r.

10 Alternatywną interpretacją § 57 ust. 3 ZTP z 1961 r. byłoby odczytywanie go jako zezwolenia na wstawianie nowych przepisów przez oznaczenie ich liczbą połączoną z indeksem. Brzmienie samego przepisu nie daje jednoznacznej odpowiedzi, jak należałoby go interpretować, jednakże § 60 ust. 3 ZTP z 1961 r. zdaje się przemawiać za pierwszą z zaproponowanych interpretacji.

11 Powyższe rzutuje na odbiór współczesnych tekstów jednolitych ustaw, które były nowelizowane jeszcze pod rządami ZTP z 1961 r. – jeżeli oznaczenie przepisów uległo zmianie, jednostki te nie mogły zostać poddane badaniu zgodnie z założeniami niniejszego artykułu, o których będzie w jego dalszej części.

w sprawie zasad techniki prawodawczej¹², która weszła w życie 1 stycznia 1992 r. Przy przyjmowaniu tej uchwały prawodawcy przyświecał cel dokonywania ostrożnych, nierewolucyjnych zmian w technice prawodawczej¹³. Konsekwentnie zatem akt ten w § 68 ust. 3 utrzymał normę zawartą w ZTP z 1961 r. pozwalającą jedynie na uzupełnienie nowelizowanej ustawy przez dodanie nowych artykułów z zachowaniem dotychczasowej numeracji przez dołączenie liter do oznaczenia numerycznego¹⁴.

Na możliwość zmiany numeracji przepisów aktu nowelizowanego w akcie nowelizującym na gruncie ZTP z 1991 r. wskazuje, dotyczący tekstu jednolitego, § 73 pkt 1 ZTP z 1991 r., zgodnie z którym „zachowuje się numerację pierwotnego tekstu ustawy, bez wprowadzania w tej numeracji zmian wynikających z dokonanej nowelizacji (dokonanych nowelizacji)”. W przeciwnym razie stanowiłby on zbędny przepis, którego dyspozycja nigdy nie mogłaby się ziścić¹⁵.

Na skutek utraty mocy przez ZTP z 1991 r. z dniem 30 marca 2001 r. prawodawca stanął przed zadaniem skonstruowania ko-

12 M.P. Nr 44, poz. 310; dalej jako „ZTP z 1991 r.”.

13 S. Wronkowska, M. Zieliński, *Problemy i zasady redagowania tekstów prawnych*, Warszawa 1993, s. 162.

14 Por. jednak S. Wronkowska [w:] S. Wronkowska, M. Zieliński, *Zasady Techniki Prawodawczej. Komentarz*, Warszawa 1997, s. 121–122. Zdaniem tej autorki norma § 68 ust. 3 ZTP z 1991 r. miała charakter imperatywny, nakazując stosowanie oznaczeń z wykorzystaniem litery i zakazując zmiany oznaczeń przepisów.

15 Wskazaną wykładnię wzmacnia przeciwstawienie jej § 106 pkt 1 ZTP z 2002 r., zgodnie z którym „[Tekst jednolity redaguje się według następujących zasad:] zachowuje się numerację pierwotnego tekstu ustawy i uwzględnia numerację dodaną przez ustawy zmieniające; nie wprowadza się ciągłości numeracji”. Normę tę można odczytywać jako odejście prawodawcy od zasady ciągłości numeracji na rzecz zasady zachowania numeracji dotychczasowych przepisów (nazewnictwo za: G. Wierczyński, *Redagowanie i ogłaszanie aktów normatywnych. Komentarz*, Warszawa 2016, s. 618).

lejnego zbioru Zasad Techniki Prawodawczej¹⁶. Najnowszy z nich stanowi rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej”¹⁷. W odniesieniu do sposobu oznaczania przepisów dodawanych do aktów normatywnych w myśl § 89 ust. 1 ZTP z 2002 r.: „Jeżeli do tekstu ustawy dodaje się nowe artykuły, zachowuje się dotychczasową numerację, dodając do numeru nowego artykułu małą literę alfabetu łacińskiego, z wyłączeniem liter właściwych tylko językowi polskiemu, z zachowaniem ciągłości alfabetycznej, co wyraża się zwrotem: «po art. X dodaje się art. Xa w brzmieniu ...»”¹⁸. Dalsze ustępy tego paragrafu przewidują odpowiednie zastosowanie tej reguły w odniesieniu do ustępów i punktów, z zastrzeżeniem, że nową jednostkę redakcyjną dodawaną na końcu artykułu, ustępu, punktu albo litery oznacza się wyłącznie za pomocą liczby utworzonej z cyfr arabskich lub za pomocą litery alfabetu łacińskiego.

-
- 16 ZTP z 1991 r. utraciły moc z dniem 30 marca 2001 r. na mocy art. 75 ust. 1 ustawy z dnia 22 grudnia 2000 r. o zmianie niektórych upoważnień ustawowych do wydawania aktów normatywnych oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz. U. Nr 120, poz. 1268).
 - 17 Obecnie obowiązujące brzmienie jest wynikiem dokonanej w 2015 r. nowelizacji ZTP z 2002 r., która weszła w życie 1 marca 2016 r. [rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 5 listopada 2015 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (Dz. U. z 2015 r. poz. 1812)].
 - 18 Pomimo jednoznacznej normy wynikającej z § 89 ust. 1 *in principio* ZTP z 2002 r. w systemie prawnym są obecne ustawy naruszające powyższą normę. Przykładowo ustawa z dnia 12 września 2002 r. o zmianie ustawy – Ordynacja podatkowa oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 169, poz. 1387) wprowadziła do ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. ordynacja podatkowa (Dz. U. Nr 137, poz. 926 z późn. zm.) art. 70 § 7 i 8 przez przesunięcie treści dawnego art. 70 § 6 zmienianej ustawy do art. 70 § 8, zastępując innym przepisem. Ustawa nowelizująca została ogłoszona już pod rządami ZTP z 2002 r., które weszły w życie 1 sierpnia 2002 r. Jednakże projekt ustawy nowelizującej wpłynął do łaski marszałkowskiej 18 kwietnia 2002 r., a następnie został przekazany Marszałkowi Senatu 26 lipca 2002 r., zatem oba te zdarzenia miały miejsce jeszcze przed datą wejścia w życie ZTP z 2002 r.

Ponadto § 89 ust. 3 ZTP z 2002 r. wyznacza regułę postępowania w przypadku wyczerpania liter alfabetu łacińskiego dla danego rodzaju jednostki redakcyjnej.

Jest to zatem pierwsza tak szczegółowa norma opisująca sposób oznaczania dodawanych przepisów. Ponadto jest to również pierwszy akt normatywny, który *expressis verbis* nakazuje, a nie tylko dozwala na stosowanie określonego sposobu oznaczania nowych przepisów¹⁹, a przy tym pierwszy zbiór Zasad Techniki Prawodawczej stanowiący źródło prawa powszechnie obowiązującego.

Jak więc wynika z analizy obowiązujących dotychczas w polskim systemie prawnym zbiorów Zasad Techniki Prawodawczej, żaden ze wskazanych powyżej aktów nie odnosi się do wprowadzania nowych przepisów przez oznaczenie ich za pomocą metody indeksowej.

3. Uwagi co do metodologii badania

Badanie, będące przedmiotem niniejszego artykułu, ma na celu poddanie analizie obecny w systemie prawnym sposób oznaczania dodawanych przepisów. Ze względu na normę wynikającą z § 89 ust. 2 *in fine* ZTP z 2002 r. badanie nie obejmuje przepisów dodawanych na końcu danej jednostki redakcyjnej, a więc niewymagających oznaczenia ich za pomocą liczby połączonej z literą lub indeksem górnym.

Badanie zostało przeprowadzone na najnowszych tekstach jednolitych ustaw, opublikowanych na podstawie art. 16 ust. 1

19 ZTP z 1929 r. i ZTP z 1939 r. wskazywały metodę literową w przykładowych wzorach przepisów nowelizujących, lecz nie wskazywały *expressis verbis*, że jest to jedyna dozwolona metoda.

ustawy z dnia 20 lipca 2000 r. o ogłaszaniu aktów normatywnych i niektórych innych aktów prawnych²⁰, obowiązujących na dzień 6 listopada 2024 r. Taki wybór został umotywowany przymiotem autentyczności tekstów jednolitych, tożsamym z przymiotem autentyczności tekstu pierwotnego²¹. Jest to jednocześnie przyczyną słabości niniejszego badania – w wypadku uchylenia całej jednostki redakcyjnej nie sposób stwierdzić na podstawie tekstu jednolitego, czy w skład uchylonej jednostki wchodziły jednostki niższego rzędu, a tym bardziej, czy zawierały one przepisy oznaczone za pomocą liczby połączonej z literą lub indeksem górnym. Ponadto w przypadku zakresowej informacji o uchyleniu szeregu artykułów²² nie można stwierdzić, czy w tym zakresie mieściły się artykuły o numeracji rozszerzonej o litery lub indeksy górne oraz, czy zawierały jednostki redakcyjne niższego rzędu spełniające wskazane kryteria. Wypada również zaznaczyć, że przedmiotem analizy nie są ustawy o charakterze jednorazowym, do jakich należą ustawy wyłącznie nowelizujące inne ustawy.

Z tego względu wyniki badania uwzględniają jedynie informacje, które można odczytać z tekstów jednolitych ustaw, tak jakby w skład uchylonych jednostek redakcyjnych nie wchodziły dodane później przepisy. Ma to znaczenie, albowiem ustawy, które według badania zachowują spójność oznaczania nowych przepisów, czy to horyzontalną, czy to wertykalną, w rzeczywistości mogą ich nie zachowywać, a co mogło zostać ukryte przez wzmiankę o uchy-

20 Dz. U. z 2019 r. poz. 1461.

21 S. Wronkowska, M. Zieliński, *Komentarz do zasad techniki prawodawczej z dnia 20 czerwca 2002 r.*, Warszawa 2004, s. 203.

22 Za przykład może posłużyć wskazanie „Art. 101–104. (uchylone)” zawarte w tekście jednolitym kodeksu postępowania karnego (Dz. U. z 2024 r. poz. 37).

leniu przepisu, jego skreśleniu, pominięciu albo o utracie przez ten przepis mocy²³.

W tym miejscu pragnę zaznaczyć, że przez „spójność horyzontalną” rozumiem zachowanie jednolitego sposobu oznaczania jednostek redakcyjnych tego samego rzędu, a przez „spójność wertykalną” zachowanie jednolitego sposobu oznaczania jednostek redakcyjnych różnych rzędów. Warto zwrócić uwagę, że akt normatywny może zachowywać spójność horyzontalną, nie zachowując spójności wertykalnej.

Badanie skupia się jedynie na trzech poziomach jednostek redakcyjnych: artykułach, odpowiednio paragrafach lub ustępach oraz punktach. Są to najbardziej rozpowszechnione jednostki redakcyjne występujące w ustawach. Z tego też względu badanie nie obejmuje jednostek redakcyjnych niższego rzędu, takich jak litera, tiret i podwójne tiret.

Przedmiotem badania są następujące ustawy:

1. ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (dalej jako „kodeks cywilny” lub „kc”; Dz. U. z 2024 r. poz. 1061);
2. ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (dalej jako „kodeks karny” lub „kk”; Dz. U. z 2024 r. poz. 17);
3. ustawa z dnia 10 września 1999 r. – Kodeks karny skarbowy (dalej jako „kodeks karny skarbowy” lub „kks”; Dz. U. z 2024 r. poz. 628);
4. ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (dalej jako „kodeks karny wykonawczy” lub „kkw”; Dz. U. z 2024 r. poz. 706);
5. ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (dalej jako „kodeks pracy” lub „kp”; Dz. U. z 2023 r. poz. 1465);

23 W zakresie sposobu oznaczania nieobowiązujących przepisów zob.: A. Malinowski, *Informacja o nieobowiązaniu przepisu*, „Przegląd Legislacyjny” 2016, nr 1(95), s. 9–19.

6. ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (dalej jako „kodeks postępowania administracyjnego” lub „kpa”; Dz. U. z 2024 r. poz. 572);
7. ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (dalej jako „kodeks postępowania cywilnego” lub „kpc”; Dz. U. z 2024 r. poz. 1568);
8. ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (dalej jako „kodeks postępowania karnego” lub „kpk”; Dz. U. z 2024 r. poz. 37);
9. ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (dalej jako „kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia” lub „kpsw”; Dz. U. z 2024 r. poz. 977);
10. ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (dalej jako „kodeks rodzinny i opiekuńczy” lub „kro”; Dz. U. z 2023 r. poz. 2809);
11. ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (dalej jako „kodeks spółek handlowych” lub „ksh”; Dz. U. z 2024 r. poz. 18);
12. ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń (dalej jako „kodeks wykroczeń” lub „kw”; Dz. U. z 2023 r. poz. 2119);
13. ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa (dalej jako „ordynacja podatkowa” lub „op”; Dz. U. z 2023 r. poz. 2383);
14. ustawa dnia 30 sierpnia 2002 r. – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (dalej jako „prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi” lub „pps”; Dz. U. z 2024 r. poz. 935);
15. ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (dalej jako „prawo autorskie”; Dz. U. z 2022 r. poz. 2509);

16. ustawa z dnia 30 czerwca 2000 r. – Prawo własności przemysłowej (dalej jako „prawo własności przemysłowej” lub „pwp”; Dz. U. z 2023 r. poz. 1170);
17. ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe (dalej jako „prawo bankowe” lub „pb”; Dz. U. z 2023 r. poz. 2488);
18. ustawa z dnia 11 kwietnia 2003 r. o kształtowaniu ustroju rolnego (dalej jako „ustawa o kształtowaniu ustroju rolnego” lub „ukur”; Dz. U. z 2024 r. poz. 423);
19. ustawa z dnia 26 maja 1982 r. – Prawo o adwokaturze (dalej jako „prawo o adwokaturze”; Dz. U. z 2024 r. poz. 1564);
20. ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych (dalej jako „ustawa o radcach prawnych”; Dz. U. z 2024 r. poz. 499);
21. ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (dalej jako „ustawa o księgach wieczystych i hipotece” lub „ukwh”; Dz. U. z 2023 r. poz. 1984);
22. ustawa z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (dalej jako „ukrs”; Dz. U. z 2024 r. poz. 979);
23. ustawa z dnia 6 marca 2018 r. o Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej i Punkcie Informacji dla Przedsiębiorcy (dalej jako „ustawa o CEIDG”; Dz. U. z 2022 r. poz. 541);
24. ustawa z dnia 24 czerwca 1994 r. o własności lokali (dalej jako „uwl”; Dz. U. z 2021 r. poz. 1048);
25. ustawa z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (dalej jako „ustawa covidowa”; Dz. U. z 2024 r. poz. 340).

Nie jest możliwe poddanie analizie wszystkich ustaw obowiązujących w polskim systemie prawnym ze względu na ich liczebność. Z tego też powodu konieczne było dokonanie selekcji ustaw

w celu poddania ich analizie. Na potrzeby niniejszego badania ograniczyłam się jedynie do 25 ustaw, które zostały tak dobrane, aby przeanalizować ustawy będące kodeksami i niebędące kodeksami, a także regulujące prawo materialne i prawo procesowe.

O wyborze ustaw zadecydowały również inne czynniki. W pierwszej kolejności należy zwrócić uwagę, że w przeważającej części są to ustawy o szerokim zakresie zastosowania i z tego powodu istotne dla systemu prawa. Ponadto badanie nie ogranicza się tylko do jednej gałęzi prawa, dzięki czemu jego wyniki pozwalają na dokonanie porównania preferencji ustawodawcy w odniesieniu do poszczególnych gałęzi prawa. Kolejnym kryterium wyboru ustaw poddanych analizie jest zróżnicowanie próby badawczej pod względem zbioru Zasad Techniki Prawodawczej obowiązującego w momencie wejścia w życie danej ustawy²⁴, co umożliwia też zbadanie wpływu zmian obowiązujących zbiorów Zasad Techniki Prawodawczej na preferowany sposób oznaczania przepisów dodawanych do ustaw.

4. Analiza spójności oznaczeń dodawanych przepisów

Pierwszą z ustaw poddanych analizie jest kodeks cywilny. Nowelizacją, która jako pierwsza dodała nowy przepis w sposób wymagający oznaczenia go za pomocą indeksu górnego była ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece w jej pierwotnym brzmieniu²⁵. Przepis art. 113 tej ustawy dodał do kodeksu cywilnego art. 245¹. Zarówno kodeks cywilny, jak i ustawa z dnia

24 Przykładowo kodeks cywilny wszedł w życie w momencie obowiązywania ZTP z 1961 r., zaś ustawa o kształtowaniu ustroju rolnego – w czasie, gdy obowiązywały już ZTP z 2002 r.

25 Dz. U. Nr 19, poz. 147.

6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece weszły w życie w czasie obowiązywania ZTP z 1961 r., które nie wskazywały wprost na możliwość oznaczania przepisów za pomocą indeksów górnych, lecz także nie zakazywały takiej praktyki. Pomimo zastosowania techniki niemającej oparcia w żadnych z dotychczasowych zbiorów Zasad Techniki Prawodawczej, kodeks cywilny jest ustawą zachowującą spójność oznaczeń zarówno horyzontalną, jak wertykalną – wszystkie artykuły i paragrafy dodane do ustawy w późniejszej dacie zostały oznaczone za pomocą numeru połączonego z indeksem górnym. Natomiast w kodeksie cywilnym w ogóle nie występują punkty, które byłyby oznaczone za pomocą rozszerzonej numeracji, czy to za pomocą liczby w indeksie górnym, czy litery.

Kodeks karny też jest ustawą jednocześnie spójną horyzontalnie i wertykalnie. Jednakże w przypadku tej ustawy ustawodawca zdecydował się na oznaczanie dodawanych przepisów za pomocą liczby połączonej z literą alfabetu łacińskiego. Pierwszą nowelizacją, która wprowadziła do kodeksu karnego przepis oznaczony za pomocą liczby połączonej z literą była ustawa z dnia 8 lipca 1999 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy o zawodzie lekarza²⁶, która weszła w życie 17 sierpnia 1999 r., a zatem w momencie obowiązywania ZTP z 1991 r.

Kolejna z ustaw poddana analizie – kodeks karny skarbowy – również zachowuje spójność horyzontalną i wertykalną, posługując się wyłącznie oznaczeniami z wykorzystaniem liter w przypadku dodawanych przepisów. Pomimo to kodeks karny skarbowy nie jest wolny od błędów legislacyjnych, jako że zawiera art. 106ł, czyli przepis oznaczony za pomocą litery właściwej wyłącznie alfabetowi polskiemu. Ustawą, która jako pierwsza dodała do kodeksu karnego skarbowego przepis oznaczony za pomocą numeru i litery

26 Dz. U. Nr 64, poz. 729.

była ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia²⁷. Była to nowelizacja, którą przyjęto w momencie, gdy w systemie prawnym nie obowiązywały żadne ZTP.

Także kodeks karny wykonawczy powielił schemat wymienionych wcześniej ustaw regulujących prawo karne, wprowadzając wyłącznie przepisy oznaczone za pomocą numeru połączonego z literą. Pierwszy przepis oznaczony za pomocą litery został dodany do kodeksu karnego wykonawczego ustawą dnia 13 czerwca 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw²⁸.

Na drugim biegunie zachowania spójności oznaczania przepisów znajduje się kodeks pracy. Jest to ustawa, która nie zachowuje spójności wertykalnej – na poziomie artykułów posługuje się oznaczeniami wykorzystującymi indeksy górne²⁹, na poziomie paragrafów zarówno indeksami górnymi, jak i literami, a na poziomie punktów wyłącznie literami. Ze względu na występowanie paragrafów oznaczonych indeksami górnymi, jak też paragrafów oznaczonych literami, kodeks pracy nie zachowuje także spójności horyzontalnej. Należy jednak zwrócić uwagę, że paragrafy oznaczone za pomocą liter stanowią mniejszość w stosunku do paragrafów oznaczonych za pomocą indeksu górnego. Ciekawym przypadkiem jest art. 229 § 4a kp, bowiem gdyż w tym samym artykule mieszczą się również paragrafy oznaczone za pomocą indeksu górnego, np. art. 229 § 1¹ kp. Jako pierwsze przepisy

27 Dz. U. Nr 106, poz. 1149.

28 Dz. U. Nr 111, poz. 1061.

29 Niektóre przepisy kodeksu pracy posiadają oznaczenia mieszane, tj. wykorzystujące zarówno indeks górny, jak i literę, np. art. 18^{3a} kodeksu pracy. Ponieważ litera jest zamieszczona w indeksie górnym, na potrzeby niniejszej analizy tego rodzaju przepisy są traktowane jako przepisy oznaczone z wykorzystaniem indeksu górnego.

w kodeksie pracy oznaczone z użyciem dodatkowego oznaczenia wprowadzono art. 241¹–241¹⁷ kp na mocy ustawy z dnia 24 listopada 1986 r. o zmianie ustawy – Kodeks pracy³⁰.

Kolejna przebadana ustawa – kodeks postępowania administracyjnego – nie przestrzega jednolitego sposobu oznaczania dodawanych przepisów. O ile na poziomach paragrafów i punktów ustawodawca zdecydował się wprowadzić przepisy oznaczone za pomocą liter, na poziomie artykułów w omawianym kodeksie występują przepisy oznaczone za pomocą liter oraz przepisy oznaczone za pomocą indeksów górnych, choć ta druga grupa stanowi mniejszość reprezentowaną przez art. 39¹–39⁴ kpa. W pierwotnym projekcie rządowym³¹ proponowano dodanie art. 39a po art. 39, lecz już na etapie pracy w Komisji³² po pierwszym czytaniu w projekcie przewidywano dodanie art. 39¹. Nie zaskakuje znacząca przewaga przepisów oznaczonych za pomocą liter, jako że pierwszy przepis posiadający dodatkowe oznaczenie został oznaczony z wykorzystaniem litery³³.

Kodeks postępowania cywilnego jest ustawą niespójną w większym stopniu niż kodeks postępowania administracyjnego. Na poziomie artykułów kodeks ten posługuje się wyłącznie indeksami górnymi³⁴, lecz już oznaczenie zarówno paragrafów, jak i punktów wykorzystuje obie metody, z przewagą oznaczeń indeksowych

30 Dz. U. Nr 42, poz. 201.

31 Druki Sejmowe IV Kadencja, Druk nr 1934, Projekt ustawy z dnia 17 lutego 2005 r. o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne, s. 14.

32 Druki Sejmowe IV Kadencja, Druk nr 2452, Projekt ustawy z dnia 17 lutego 2005 r. o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne, s. 15.

33 Zob. art. 1 pkt 5 ustawy z dnia 23 października 1987 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania administracyjnego (Dz. U. Nr 33, poz. 186).

34 Przepisy oznaczone za pomocą indeksu górnego i litery w indeksie górnym, jak np. art. 130^{1a} kodeksu postępowania cywilnego na potrzeby badania uznaje za przepis oznaczony wyłącznie za pomocą indeksu górnego.

w obydwu przypadkach. Pierwotnym dla tej ustawy sposobem oznaczania nowych przepisów jest numeracja z użyciem indeksu górnego³⁵.

W przeciwieństwie do swojego cywilnego odpowiednika, kodeks postępowania karnego zachowuje spójność horyzontalną i wertykalną. Ustawa ta posługuje się wyłącznie oznaczeniami zawierającymi litery w stosunku do dodawanych przepisów. Pierwszy przepis oznaczony za pomocą numeru połączonego z literą został dodany ustawą z dnia 9 września 2000 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji, ustawy o zamówieniach publicznych oraz ustawy – Prawo bankowe³⁶.

W wypadku kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia wyniki badania są takie same jak dla kodeksu postępowania karnego – ustawodawca w tej ustawie posługuje się wyłącznie oznaczeniami rozszerzonymi o litery. W przypadku kpsw pierwszą nowelizację wprowadzającą przepis oznaczony z wykorzystaniem litery była ustawa z dnia 22 maja 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia³⁷.

Kolejna z badanych ustaw – kodeks rodzinny i opiekuńczy, jest niespójna wertykalnie, lecz zachowuje spójność horyzontalną. Na poziomie artykułów kodeks ten zawiera tylko przepisy oznaczone za pomocą indeksów, podczas gdy na poziomie paragrafów – wyłącznie przepisy oznaczone za pomocą liter. Ponadto w kodeksie rodzinnym i opiekuńczym nie występują żadne punkty, które byłyby oznaczone za pomocą indeksu lub litery. Pierwszą metodą

35 Zob. art. 2 pkt 7 ustawy z dnia 19 grudnia 1975 r. o zmianie ustawy Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. Nr 45, poz. 234).

36 Dz. U. Nr 93, poz. 1027.

37 Dz. U. Nr 109, poz. 1031; zob. art. 1 pkt 1 wskazanej ustawy.

rozszerzenia podstawowego oznaczenia przepisu na gruncie tego kodeksu był indeks górny³⁸.

Kodeks spółek handlowych jeszcze w mniejszym stopniu niż wspomniany powyżej kodeks rodzinny i opiekuńczy przestrzega spójności oznaczeń przepisów. Kodeks spółek handlowych zachowuje spójność wyłącznie na poziomie artykułów, stosując numerację z użyciem indeksów górnych³⁹. Natomiast tak na poziomie paragrafów, jak i punktów w tej ustawie występują przepisy oznaczone za pomocą indeksu górnego oraz za pomocą liter. Warto jednak zwrócić uwagę, że numeracja z wykorzystaniem liter stanowi mniejszość na każdym ze wskazanych poziomów. Tendencja ta może być konsekwencją wprowadzenia przepisu oznaczonego za pomocą indeksu górnego jako pierwszego przepisu o rozszerzonej numeracji⁴⁰.

W przeciwieństwie do dotychczas omówionych ustaw z zakresu prawa karnego kodeks wykroczeń nie jest ustawą spójną pod względem sposobu oznaczania dodawanych przepisów. Pomimo że kodeks wykroczeń posługuje się wyłącznie numeracją z użyciem liter w przypadku paragrafów i punktów, to na poziomie artykułów stosuje obie metody numeracji przepisów, ale ze znaczną przewagą oznaczeń literowych. Pierwszym dodanym przepisem oznaczonym z wykorzystaniem numeracji rozszerzonej był art. 63a kw, dodany ustawą z dnia 28 lipca 1983 r. o zmianie niektórych przepisów z zakresu prawa karnego i prawa o wykroczeniach⁴¹.

38 Zob. art. 1 pkt 10, pkt 14 i pkt 15 ustawy z dnia 19 grudnia 1975 r. o zmianie ustawy Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. Nr 45, poz. 234).

39 Niektóre artykuły zostały oznaczone za pomocą indeksu górnego i litery w indeksie górnym, np. art. 300^{71a}.

40 Zob. art. 3 ustawy z dnia 23 sierpnia 2001 r. o zmianie ustawy o rachunkowości oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 102, poz. 1117). *Notabene* w momencie uchwalenia ustawy nowelizującej nie obowiązywały żadne ZTP.

41 Dz. U. Nr 44, poz. 203.

Jednakże pierwszy z przepisów oznaczonych za pomocą indeksu górnego – art. 60¹ kw, został dodany ustawą z dnia 23 grudnia 1988 r. o działalności gospodarczej w jej pierwotnym brzmieniu⁴². Obydwa sposoby oznaczania nowych przepisów pojawiły się zatem w kodeksie wykroczeń w czasie obowiązywania ZTP z 1961 r.

Pierwszą poddaną analizie ustawą niebędącą kodeksem jest ordynacja podatkowa. Jest to ustawa całkowicie spójna w odniesieniu do metody oznaczania dodawanych przepisów, bowiem posługuje się wyłącznie metodą literową. Pierwszy przepis oznaczony za pomocą liczby połączonej z literą dodała ustawa z dnia 16 listopada 2000 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu w brzmieniu pierwotnym⁴³, a więc jeszcze pod rządami ZTP z 1991 r.

Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi także jest ustawą całkowicie spójną, która rozszerza numerację przepisów wyłącznie o litery. Ustawa ta została przyjęta już w momencie obowiązywania ZTP z 2002 r.

Prawo autorskie stanowi próbę powielenia schematu kodeksu cywilnego, korzystającego wyłącznie z oznaczeń indeksowych. Niemniej w przypadku prawa autorskiego ustawodawca nie zachował spójności na poziomie artykułów, w związku z czym ustawa zawiera kilka przepisów oznaczonych za pomocą liter, np. art. 35a. Na preferencję stosowania indeksów górnych wskazuje także wprowadzenie przepisów oznaczonych indeksami górnymi jako pierwszej metody uzupełnienia podstawowej numeracji⁴⁴.

42 Dz. U. Nr 41, poz. 324.

43 Dz. U. Nr 116, poz. 1216.

44 Zob. art. 1 pkt 11, pkt 15, pkt 22, pkt 27 i pkt 32 ustawy z dnia 9 czerwca 2000 r. o zmianie ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz. U. Nr 53, poz. 637).

Druga z ustaw stanowiących podstawy regulacji prawa własności intelektualnej – prawo własności przemysłowej, również wykorzystuje metodę stosowaną na gruncie kodeksu cywilnego. W przeciwieństwie do prawa autorskiego prawo własności przemysłowej jest ustawą spójną horyzontalnie i wertykalnie⁴⁵. Pierwszą nowelizacją wprowadzającą przepisy oznaczone za pomocą indeksu górnego⁴⁶ uchwalono w momencie, gdy ZTP z 1991 r. utraciły już moc, a ZTP z 2002 r. nie weszły jeszcze w życie⁴⁷.

Kolejną z ustaw poddanych analizie jest prawo bankowe. Ustawa ta stosuje metodę literową na poziomie artykułów i punktów, lecz na poziomie ustępów w prawie bankowym występują obie metody oznaczania nowych przepisów. Ustępy o numeracji wykorzystującej indeksy górne stanowią jednak mniejszość, a ponadto wszystkie tego typu ustępy są przepisami o numeracji mieszanej, literowo-indeksowej, np. art. 105 ust. 4a¹ prawa bankowego. Jest to zagadnienie, nad którym pochylę się dokładniej w podsumowaniu. Co więcej, prawo bankowe narusza § 89 ust. 1 ZTP z 2002 r., ponieważ jeden z przepisów – art. 48ł prawa bankowego, jest oznaczony za pomocą litery właściwej tylko językowi polskiemu. Pierwsze przepisy oznaczone za pomocą liczby połączonej z literą zostały dodane jeszcze w czasie, gdy obowiązywały ZTP z 1991 r.⁴⁸.

45 Przepisy z literami w indeksie górnym w numeracji, takie jak art. 152^{1a} pwp, traktuję jako oznaczenie indeksowe.

46 Zob. art. 1 pkt 7, pkt 10, pkt 23 lit. c i pkt 28 ustawy z dnia 6 czerwca 2002 r. o zmianie ustawy – Prawo własności przemysłowej (Dz. U. Nr 108, poz. 945).

47 ZTP z 1991 r. utraciły moc z dniem 30 marca 2001 r., a ZTP z 2002 r. weszły w życie z dniem 1 sierpnia 2002 r.

48 Jeżeli wziąć pod uwagę moment ogłoszenia ustawy lub moment wejścia w życie ustawy, pierwszą nowelizacją wprowadzającą przepis o rozszerzonej numeracji do prawa bankowego była ustawa z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. Nr 162, poz. 1118) w pierwotnym brzmieniu. Jeżeli zaś przyznawać pierwszeństwo według momentu przyjęcia ustawy, pierwszą taką nowelizacją prawa bankowego była ustawa

Ustawa o kształtowaniu ustroju rolnego konsekwentnie posługuje się numeracją rozszerzoną o litery. Stanowi zatem przykład ustawy spójnej horyzontalnie i wertykalnie. Została przyjęta już w momencie obowiązywania ZTP z 2002 r.

Prawo o adwokaturze również zachowuje spójność oznaczania dodawanych przepisów, zawierając wyłącznie dodane później przepisy oznaczone za pomocą liczb połączonych z literami. Jednakowoż w prawie o adwokaturze występuje błąd, który jest obecny w omówionym powyżej prawie bankowym, tj. wykorzystanie litery właściwej tylko językowi polskiemu. W wypadku prawa o adwokaturze jest to art. 95ł. Pierwsze oznaczenia przepisów z wykorzystaniem liter zostały wprowadzone do prawa o adwokaturze ustawą z dnia 22 maja 1997 r. o zmianie ustawy – Prawo o adwokaturze, ustawy o radcach prawnych oraz niektórych innych ustaw⁴⁹.

Ustawa o radcach prawnych zawiera wyłącznie numerację dodawanych przepisów rozszerzoną o litery na poziomie ustępów i punktów, podobnie jak prawo o adwokaturze. W przeciwieństwie do prawa o adwokaturze, ustawa o radcach prawnych nie zachowuje spójności horyzontalnej na poziomie artykułów. W konsekwencji ustawa ta zawiera tak artykuły oznaczone za pomocą liczby i indeksu górnego, jak i liczby połączonej z literą. Wiodącym sposobem oznaczania dodawanych artykułów jest jednak sposób indeksowy. Brak spójności wertykalnej prowadzi do sytuacji, gdy jednostka wyższego rzędu wykorzystuje inną metodę numeracji niż jednostka niższego rzędu, co ma miejsce w przypadku art. 33¹ ust. 1a ustawy o radcach prawnych. Ustawodawca najpierw wprowadził do ustawy o radcach prawnych przepis

z dnia 18 grudnia 1998 r. Prawo dewizowe (Dz. U. Nr 160, poz. 1063) w pierwotnym brzmieniu.

49 Dz. U. Nr 75, poz. 471.

oznaczony za pomocą indeksu górnego⁵⁰, a dopiero w późniejszych nowelizacjach zdecydował się na oznaczenia literowe niższych jednostek redakcyjnych.

Ustawa o księgach wieczystych i hipotece jest spójna wyłącznie na poziomie punktów, gdzie konsekwentnie stosuje litery. W wypadku artykułów i ustępów prym wiodą oznaczenia z wykorzystaniem liczby w indeksie górnym, zaburzone przez pojedyncze przykłady oznaczeń wykorzystujących litery, np. art. 23a. Metoda indeksowa jest także pierwotną metodą oznaczania przepisów dodawanych do tej ustawy⁵¹.

Ukrs jest ustawą całkowicie spójną. Pierwsza nowelizacja wprowadzająca przepis oznaczony za pomocą liczby połączonej z literą weszła w życie jeszcze pod rządami ZTP z 1991 r.⁵².

Podobnie ustawa o CEIDG jest spójna horyzontalnie i wertykalnie oraz posługuje się wyłącznie metodą literową. Ustawa ta, podobnie jak wszystkie jej nowelizacje, weszła w życie w momencie obowiązywania ZTP z 2002 r.

Również uwl jest ustawą całkowicie spójną. Jej pierwsza nowelizacja dodająca przepisy oznaczone za pomocą liczby połączonej z literą weszła w życie w czasie obowiązywania ZTP z 1991 r.⁵³.

50 Zob. art. 7 ust. 11 ustawy z dnia 24 maja 1989 r. o rozpoznawaniu przez sądy spraw gospodarczych (Dz. U. Nr 33, poz. 175) w pierwotnym brzmieniu.

51 Pierwszą nowelizacją ukwh dodającą przepisy oznaczone za pomocą liczby połączonej z liczbą w indeksie górnym była ustawa z dnia 25 października 1991 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz ustaw – o księgach wieczystych i hipotece, Prawo spółdzielcze, Kodeks postępowania cywilnego, Prawo lokalowe (Dz. U. Nr 115, poz. 496).

52 Zob. art. 1 ust. 9 i 10 ustawy z dnia 30 listopada 2000 r. o zmianie ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym, Prawa upadłościowego, ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji, ustawy o wydawaniu Monitora Sądowego i Gospodarczego oraz ustawy – Prawo działalności gospodarczej (Dz. U. Nr 114, poz. 1193).

53 Ustawa z dnia 22 sierpnia 1997 r. o zmianie ustawy o własności lokali (Dz. U. Nr 106, poz. 682).

Ostatnia z badanych ustaw – ustawa covidowa, jest szczególnym aktem normatywnym. Ustawa ta miała na celu uporządkowanie różnego rodzaju stosunków publicznych i prywatnych w nadzwyczajnej sytuacji, którą była epidemia COVID-19. Od momentu jej ogłoszenia w marcu 2020 r. była nowelizowana ponad 70 razy⁵⁴. Ponadto jest okryta złą sławą ze względu na chaotyczność oznaczania przepisów. Niemniej ustawa ta jest spójna horyzontalnie na poziomie ustępów i punktów, posługując się wyłącznie metodą literową. Na poziomie artykułów przeważają oznaczania składające się z połączenia liczby z literą, lecz widoczna jest liczna grupa artykułów oznaczonych numeracją mieszaną, literowo-indeksową, do której zalicza się m.in. art. 15g¹.

5. Podsumowanie wyników badania

Próba badawcza jest niedostatecznie liczna, aby na podstawie wyników badania stawiać stanowcze wnioski. Pomimo to badanie wykazuje pewne tendencje ustawodawcy w zakresie oznaczania dodawanych przepisów do konkretnych rodzajów ustaw.

W pierwszej kolejności można zauważyć, że w ustawach regulujących prawo cywilne wiodącą metodą jest metoda indeksowa, chociaż w przypadku prawa autorskiego, kodeksu rodzinnego i opiekuńczego oraz ustawy o księgach wieczystych i hipotece ustawodawca nie zachował jednolitego sposobu numerowania dodawanych przepisów.

Po drugie, ustawodawca wykazuje wyraźną preferencję dla metody literowej w ustawach regulujących prawo karne, co zostało zaburzone wyłącznie w przypadku kodeksu wykroczeń.

54 Za informacją o liczbie aktów zmieniających dostępną w Internetowym Systemie Aktów Prawnych, <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=W-DU20200000374>, [dostęp: 8.03.2025 r.].

Na osiem ustaw posiadających opisowe określenie przedmiotu ustawy, cztery są całkowicie spójne i zarazem stosują wyłącznie metodę literową. W tej grupie ustaw tylko prawo autorskie oraz ustawa o księgach wieczystych i hipotece w większym stopniu niż metodę literową wykorzystują metodę indeksową, co może być związane z regulowaniem przez nie materii cywilnoprawnej.

Spośród 25 ustaw poddanych analizie 14 jest spójnych horyzontalnie i wertykalnie, a 15 jest spójnych przynajmniej horyzontalnie⁵⁵. Trzy z badanych ustaw zawierają przepisy o numeracji rozszerzonej o literę alfabetu polskiego. Co intrygujące, za każdym razem jest to litera „ł”.

Wśród ośmiu ustaw, do których po raz pierwszy dodano przepisy o rozszerzonej numeracji w momencie obowiązywania ZTP z 1961 r. dla sześciu pierwotnym sposobem oznaczania nowych przepisów był indeks górny. W tej grupie ustaw tylko do kodeksu postępowania administracyjnego i kodeksu wykroczeń jako pierwsze dodano przepisy oznaczone za pomocą litery.

W grupie ośmiu ustaw, do których dodano pierwsze przepisy o rozszerzonej numeracji pod rządami ZTP z 1991 r., jedynie do prawa autorskiego w pierwszej kolejności dodano przepis oznaczony za pomocą indeksu górnego.

Trzy nowelizacje dodające po raz pierwszy przepisy oznaczone za pomocą rozszerzonej numeracji przypadły na okres między 30 marca 2001 r., a 1 sierpnia 2002 r., kiedy nie obowiązywały żadne zbiory Zasad Techniki Prawodawczej. W tej grupie przeważa wprowadzanie przepisu o numeracji rozszerzonej o indeks górny jako pierwszego sposobu rozszerzenia oznaczenia przepisu.

Sześć spośród przebadanych ustaw zmieniono po raz pierwszy przez dodanie przepisu o rozszerzonej numeracji już w momen-

55 Kodeks rodzinny i opiekuńczy jest spójny horyzontalnie, lecz nie jest spójny wertykalnie.

cie obowiązywania ZTP z 2002 r. Do wszystkich tych ustaw jako pierwsze dodano przepisy rozszerzone o liczby z przyłączonymi literami. Ponadto pięć z sześciu ustaw jest całkowicie spójnych.

Powyższe wskazuje na stopniową zmianę preferencji ustawodawcy z dodawania przepisów oznaczonych za pomocą liczby i indeksu górnego na rzecz przepisów oznaczonych za pomocą liczby i litery, z tym zastrzeżeniem, że co do zasady ustawodawca odbiegał od preferowanego w danym momencie sposobu, jeżeli dla danej gałęzi prawa inna metoda była wiodąca. Miało to miejsce w wypadku prawa autorskiego – pomimo że w owym czasie ustawodawca przeważnie jako pierwszą metodę oznaczania dodawanych przepisów stosował metodę literową, w prawie autorskim dodał przepis oznaczony za pomocą indeksu górnego, zapewne, aby odwzorować sposób przyjęty na gruncie kodeksu cywilnego. Uzasadnienie rządowego projektu nie oferuje jednak odpowiedzi na pytanie o przyczynę wyboru takiej metody oznaczania dodawanych przepisów⁵⁶.

Interesującym przypadkiem są art. 105 ust. 4a¹ i ust. 4² pb – jest to bowiem system mieszany, wykorzystujący zarówno literę, jak i indeks górny. Nowelizacja ta została wprowadzona art. 53 pkt 2 ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o udostępnianiu informacji gospodarczych i wymianie danych gospodarczych w brzmieniu pierwotnym⁵⁷. Ustawodawca prawdopodobnie zdecydował się na ten sposób oznaczenia przepisu, aby dodać nowy przepis między art. 105 ust. 4a a ust. 4b. Taki zabieg na gruncie ZTP z 2002 r. jest zupełnie zbędny. Zgodnie z § 89 ust. 4 ZTP z 2002 r. art. 105 ust. 4a¹ pb powinien zostać oznaczony jako „art. 105 ust. 4aa”, zaś art. 105 ust. 4a² pb jako „art. 105 ust. 4ab”.

56 Por. Druki Sejmowe III Kadencja, Druk nr 1382, Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych.

57 Dz. U. Nr 81, poz. 530.

Z drugiej strony niektóre ustawy stosują metodę odwrotną – literę w indeksie górnym następującą po liczbie w indeksie górnym, np. art. 18^{3a} kp. Ta sytuacja jest, w przeciwieństwie do kazusu prawa bankowego, nieuniknioną konsekwencją wyboru metody indeksowej. Ustawodawca nie ma innej możliwości dodania przepisu pomiędzy dwa przepisy oznaczone za pomocą liczby i indeksu górnego niż dodanie litery w indeksie górnym. Jest to przyczyna, dla której podnosi się w doktrynie przedmiotu na większą dogodność stosowania numeracji rozszerzonej o litery. Metoda ta jest po pierwsze bardziej elastyczna, a ponadto nie niesie ze sobą ryzyka „zgubienia” indeksu górnego przy zmianie edytora tekstu⁵⁸.

Kazus podobny do przykładów prawa bankowego oraz kodeksu pracy był udziałem również ustawy covidowej, która zawiera przepisy takie jak art. 15g¹, art. 15zzf², a nawet art. 15zze^{4a}. W przypadku tej ustawy taka niespójność jest wynikiem dokonywania licznych, często w niewystarczającym stopniu przemyślanych nowelizacji ustawy, w celu szybkiego reagowania na rozwój sytuacji epidemicznej.

Przykładowo, art. 15g został dodany ustawą z dnia 31 marca 2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw⁵⁹ z dniem jej ogłoszenia, zaś art. 15ga został dodany ustawą z dnia 14 maja 2020 r. o zmianie niektórych ustaw w zakresie działań osłonowych w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2⁶⁰ z dniem 16 maja 2020 r. Z kolei art. 15g¹ został dodany ustawą z dnia 19 czerwca 2020 r. o dopłatach do oprocentowania kredytów bankowych

58 G. Wierczyński, *Redagowanie i ogłaszanie...*, op. cit., s. 562.

59 Dz. U. z 2020 r. poz. 568.

60 Dz. U. z 2020 r. poz. 875.

udzielanych przedsiębiorcom dotkniętym skutkami COVID-19 oraz o uproszczonym postępowaniu o zatwierdzenie układu w związku z wystąpieniem COVID-19⁶¹ z dniem 24 czerwca 2020 r. W efekcie art. 15g¹ został wprowadzony do ustawy covidowej w momencie, gdy art. 15g i art. 15ga stanowiły już jej część. Pomimo dużego stopnia szczegółowości ZTP z 2002 r. nie wskazują, jak należy oznaczyć przepis, który ma zostać dodany po art. X, lecz przed art. Xa. W związku z powyższym ustawodawca, chcąc z wiadomych sobie przyczyn⁶² umieścić art. 15g¹ w tym konkretnym miejscu, nie miał innego wyboru jak oznaczyć ten przepis za pomocą metody mieszanej. Podobna sytuacja miała miejsce dla art. 15zzf² oraz art. 15zze^{4a} – przepisy te zostały dodane w czasie, kiedy istniały już przepisy o oznaczeniach wcześniejszych, tj. art. 15zzf i art. 15zze⁶³,

61 Dz. U. z 2020 r. poz. 1086.

62 Uzasadnienie uchwały Senatu nie daje odpowiedzi na pytanie o potrzebę umiejscowienia tego przepisu między art. 15g i art. 15ga; por. druki Sejmowe IX Kadencja, Druk nr 427, Uzasadnienie Uchwały Senatu RP w sprawie ustawy o dopłatach do oprocentowania kredytów bankowych udzielanych na zapewnienie płynności finansowej przedsiębiorcom dotkniętym skutkami COVID-19.

63 Art. 15zze, art. 15zzf oraz art. 15zzg zostały dodane do ustawy covidowej ustawą z dnia 31 marca 2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2020 r. poz. 568) z dniem 31 marca 2020 r. Następnie art. 15zze⁴ i art. 15zze⁵ zostały dodane ustawą z dnia 9 grudnia 2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2020 r. poz. 2255) z dniem 19 grudnia 2020 r., zaś art. 15zze^{4a} został dodany ustawą z dnia 24 czerwca 2021 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2021 r. poz. 1192). Art. 15zzf¹ oraz art. 15zzf² zostały dodane w późniejszej dacie ustawą z dnia 16 kwietnia 2020 r. o szczególnych instrumentach wsparcia w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2 (Dz. U. z 2020 r. poz. 695).

przy czym ustawodawca, podobnie jak przy prawie bankowym, niepotrzebnie wprowadził oznaczenie indeksowe obok literowego.

Sytuacji tych, negatywnie wpływających na jasność tekstu, można by zapewne uniknąć, poświęcając więcej uwagi przygotowaniu nowelizacji ustaw, a w szczególności systematyce nowelizowanych ustaw oraz udoskonalając projekty ustaw, tak od strony formalnej, jak i materialnej, kosztem zmniejszenia liczby dokonywanych nowelizacji.

6. Wnioski

Pierwszym nasuwającym się wnioskiem jest nieprzestrzeganie Zasad Techniki Prawodawczej przez ustawodawcę – na 25 przebadanych ustaw tylko 12 jest pozbawionych wad. Może to wynikać z faktu, że zbiory Zasad Techniki Prawodawczej nie mają tradycji umiejscowienia ich wysoko w systemie aktów prawnych.

Zwracanie uwagi na nieprzestrzeganie Zasad Techniki Prawodawczej nie stanowi *novum* w doktrynie prawa – taki zarzut był kierowany już pod adresem ZTP z 1961 r.⁶⁴ Również wówczas podnoszono, że niska ranga ZTP z 1961 r. pozbawia je należnego im autorytetu, a tym samym negatywnie wpływa na skalę zjawiska błędnego formułowania treści aktów normatywnych⁶⁵.

Pomimo niskiej rangi ZTP z 2002 r. w hierarchii aktów normatywnych należy zauważyć, że jest to pierwszy zbiór Zasad Techniki Prawodawczej będący źródłem prawa powszechnie obowiązującego⁶⁶.

64 Por. A. Michalska, S. Wronkowska, *Zasady tworzenia prawa*, Poznań 1983, s. 145.

65 *Ibidem*, s. 146.

66 ZTP z 1929 r. były skierowane do Dyrektorów Departamentów I-V, Naczelników Wydziałów oraz wszystkich Urzędników referujących w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych. ZTP z 1939 r. i ZTP z 1961 nadano formę zarządzenia

Zdaniem Sylwii Wojtczak podniesienie rangi ZTP z 2002 r. do rangi rozporządzenia paradoksalnie doprowadziło do deprecjacji ich znaczenia względem ZTP z 1991 r. W ocenie ww. autorki jest to związane z wydaniem przez Trybunał Konstytucyjny na gruncie ZTP z 1991 r. szeregu orzeczeń⁶⁷. Orzeczenia te stanowiły pewne ograniczenie nie tylko dla ustawodawcy, ale dla prawodawcy w ogólności, ponieważ nadawały ZTP z 1991 r. charakter podobny do reguł kolizyjnych, reguł inferencyjnych i dyrektyw interpretacyjnych⁶⁸. Rozporządzenie zaś – jak wskazuje autorka – jako akt niższego rzędu niż ustawa nie wiąże ustawodawcy. Dlatego też S. Wojtczak w swoim artykule postuluje przyjęcie zbioru Zasad Techniki Prawodawczej o randze ustawowej⁶⁹.

Warto zaznaczyć, że także ten postulat nie stanowi *novum* w doktrynie prawa. Już na przełomie lat 70. i 80. ubiegłego wieku toczyły się dyskusje nad kształtem ustawy o tworzeniu prawa⁷⁰. Do przedmiotowego zakresu tej ustawy miały wchodzić też Zasady Techniki Prawodawczej⁷¹.

Jak zwróciła uwagę Sławomira Wronkowska, podniesienie rangi zbioru Zasad Techniki Prawodawczej samo w sobie nie mogło

Prezesa Rady Ministrów, zaś ZTP z 1991 r. miały formę uchwały Rady Ministrów; por. S. Wronkowska, M. Zieliński, *Komentarz do zasad...*, *op. cit.*, s. 15.

67 S. Wojtczak, *Zasady techniki prawodawczej – luka w prawie?*, „Państwo i Prawo” 2005, nr 1, s. 45. Autorka przywołuje: wyrok Trybunału Konstytucyjnego (dalej „TK”) z dnia 24 maja 1994 r., sygn. akt K 1/94; wyrok TK z dnia 11 stycznia 2000 r., sygn. akt K 7/99; wyrok TK z dnia 21 stycznia 1997 r., sygn. akt K 18/96. W orzeczeniach tych TK wskazywał, że choć normy wynikające z ZTP z 1991 r. nie wiązały bezpośrednio ustawodawcy, to bez ważnych powodów nie powinien on od nich odstępować. Ponadto w ocenie TK reguły prawidłowej legislacji składały się na zasadę państwa prawnego.

68 *Ibidem*, s. 45–46.

69 *Ibidem*, s. 47.

70 A. Michalska, S. Wronkowska, *Zasady tworzenia...*, *op. cit.*, s. 167–174.

71 *Ibidem*, s. 168–169.

odnieść rezultatu w postaci zwiększenia ich skuteczności⁷². Należy się bowiem, w mojej ocenie, zgodzić, że zjawisko nieprzestrzegania Zasad Techniki Prawodawczej powiązane jest przede wszystkim z poziomem kultury politycznej i prawnej, nie zaś z rangą Zasad Techniki Prawodawczej oraz ewentualnymi sankcjami związanymi z ich naruszeniem⁷³. Moim zdaniem pierwszeństwo należy nadać zasadzie pewności prawa, zaś pozbawianie mocy wadliwych aktów niewątpliwie wywołałoby taką niepewność, nieraz wręcz pozbawiając jednostki ich praw i ekspektatyw.

Po drugie, badanie zdaje się sugerować, że im mniej zmian w obrębie zbioru Zasad Techniki Prawodawczej obowiązującego w czasie nowelizowania ustaw, tym bardziej spójnie ustawodawca oznacza przepisy dodawane do ustaw – na osiem ustaw nowelizowanych po raz pierwszy po rządami ZTP z 1991 r. sześć jest całkowicie spójnych, a w przypadku ustaw przyjętych, a następnie nowelizowanych w czasie obowiązywania ZTP z 2002 r. odsetek ten wynosi pięć na sześć, podczas gdy tylko jedna z ośmiu ustaw nowelizowanych po raz pierwszy w momencie obowiązywania ZTP z 1961 r. zachowuje spójność. Jednakże taka teza byłaby postawiona na wyrost ze względu na bardzo nieliczną próbę badawczą. Co więcej, przykład dodania do wówczas jeszcze spójnego kodeksu postępowania administracyjnego art. 39¹ w momencie, gdy obowiązywały już ZTP z 2002 r. przeczy takiej korelacji.

W dalszej kolejności na przykładzie zmian wprowadzonych do art. 133 kpc trzeba wskazać, jak nie należy przeprowadzać nowelizacji aktu normatywnego, a w szczególności jak nie dodawać nowych przepisów. W art. 1 pkt 43 ustawy z dnia 4 lipca 2019 r.

72 S. Wronkowska, *Zasady techniki prawodawczej, czy rzeczywiście luka w prawie?*, „Państwo i Prawo” 2005, nr 2, s. 98.

73 *Ibidem*, s. 99.

o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw⁷⁴ ustawodawca zdecydował się na dodanie § 2¹ i § 2² do tego artykułu z jednoczesnym uchyleniem § 2a i zastąpieniem oznaczenia § 2c oznaczeniem §2³⁷⁵. W uzasadnieniu projektodawca ograniczył się do wskazania, że „Przy okazji oznaczenie § 2c należy zmienić na § 2³, zgodnie z konwencją przyjętą w Kodeksie”⁷⁶.

Notabene na podobny zabieg ustawodawca zdecydował się w wypadku prawa autorskiego. Zmiana ta znalazła w dacie ukazania się niniejszego artykułu odzwierciedlenie w tekście jednolitym ustawy objętym obwieszczeniem Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 6 grudnia 2024 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych⁷⁷, a więc ogłoszonym po dacie przeprowadzenia badania. Zgodnie z art. 1 pkt 3 ustawy z dnia 26 lipca 2024 r. o zmianie ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych, ustawy o ochronie baz danych oraz ustawy o zbiorowym zarządzaniu prawami autorskimi i prawami pokrewnymi⁷⁸ „art. 15a oznacza się jako art. 15¹”. Taka zmiana nie była przewidywana na etapie pierwotnego projektu ani prac w komisjach sejmowych. Dodano ją dopiero na etapie poprawek Senatu. Co więcej, we wstępie uzasadnienia Marszałek Senatu wskazała, że przyjęcie tej nowelizacji będzie wiązać się

74 Dz. U. z 2019 r. poz. 1469.

75 Warto zaznaczyć, że art. 133 § 2b kpc był już uchylony w momencie wprowadzania opisywanej zmiany. Zob. art. 1 pkt 18 ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 172, poz. 1804).

76 Druki Sejmowe VIII Kadencja, Druk nr 3137, Uzasadnienie Rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, s. 155.

77 Dz. U. z 2025 r. poz. 24.

78 Dz. U. z 2024 r. poz. 1254.

z koniecznością zmiany oznaczeń jednostek redakcyjnych w nowelizowanej ustawie⁷⁹. W samym zaś uzasadnieniu szczegółowo pochyłono się nad metodami oznaczania dodawanych przepisów. Zwrócono uwagę, że stosowanie dwóch różnych metod – indeksowej i literowej, stanowi błąd techniczno-legislacyjny, ponieważ „prawodawca musi być konsekwentny w zakresie przyjętej przez siebie techniki oznaczania dodawanych przepisów”⁸⁰. Podniesiono także, że oznaczenie dotychczasowego art. 15a prawa autorskiego jest wynikiem błędu, którego nie zidentyfikowano wystarczająco szybko.

Chociaż niewątpliwie dobrym sygnałem jest zwrócenie przez ustawodawcę uwagi na zagadnienie, które jest przedmiotem tego artykułu, to dotychczasowe działania podejmowane przez ustawodawcę w celu poprawy jakości stanowionego prawa niejednokrotnie odnoszą efekt przeciwny do zamierzonego. Na gruncie ZTP z 2002 r. nie można naprawić błędu legislacyjnego w numeracji przepisów, jeżeli taki błąd nie jest pomyłką, którą można sprostować. Ze względu na zasadę zachowania numeracji dotychczasowych przepisów obowiązującą na gruncie ZTP z 2002 r., raz przyjęta numeracja przepisów nie powinna ulegać zmianie. Zdaje się, że ustawodawca, mając jak najlepsze chęci pod kątem techniki legislacyjnej, zapomniał o tej zasadzie, a w szczególności o § 106 pkt 1 ZTP z 2002 r.

79 Druki Sejmowe X Kadencja, Druk nr 576, Uchwała Senatu w sprawie ustawy o zmianie ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych, ustawy o ochronie baz danych oraz ustawy o zbiorowym zarządzaniu prawami autorskimi i prawami pokrewnymi, s. 2.

80 Druki Sejmowe X Kadencja, Druk nr 576, Uzasadnienie Uchwały Senatu w sprawie ustawy o zmianie ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych, ustawy o ochronie baz danych oraz ustawy o zbiorowym zarządzaniu prawami autorskimi i prawami pokrewnymi, s. 3.

Na koniec należy również zwrócić uwagę na zagadnienia, na które wskazano w § 51 ust. 3 ZTP z 1939 r., a mianowicie na istnienie utartej praktyki powoływania przepisów i orzecznictwo zapadłe na gruncie danego przepisu. W dobie dostępu do systemów informacji prawnej należy przyjąć, że w odniesieniu do każdego przepisu istnieje utarta praktyka jego powoływania. Zmiana oznaczenia przepisu uniemożliwia osobie, która nie ma świadomości, iż treść przepisu nie uległa zmianie, choć zmieniono jego numerację, korzystanie z dorobku doktryny i orzecznictwa dotyczącego danego przepisu pod poprzednią numeracją. W konsekwencji negatywnie wpływa to na jasność i pewność prawa – wartości, które technika legislacyjna ma za zadanie wzmacniać, dostarczając legislatorom środków do poprawnego wyrażania woli prawodawcy w treści aktów normatywnych⁸¹.

Moim zdaniem prawodawca powinien przede wszystkim przestrzegać istniejącej już numeracji przepisów przyjętej na gruncie danego aktu normatywnego, nawet jeżeli jest ona niezgodna z treścią § 89 ZTP z 2002 r. Jakakolwiek ingerencja w przyjęty w danej ustawie sposób oznaczania dodawanych przepisów prowadzi wyłącznie do zaburzenia spójności numeracji przepisów.

Streszczenia

Oznaczanie przepisów dodawanych do ustaw – litera czy indeks górny?

W artykule przedstawiono problematykę przyjętego przez ustawodawcę sposobu oznaczania przepisów dodawanych do ustaw, tj. oznaczania nowych jednostek redakcyjnych za pomocą

81 S. Wronkowska, M. Zieliński, *Problemy i zasady...*, op. cit., s. 157–158.

liczb połączonych z literą albo z liczbą w indeksie górnym, na tle regulacji przewidzianych w obowiązujących w polskim systemie prawnym zbiorach Zasad Techniki Prawodawczej. Na potrzeby niniejszego artykułu zostało przeprowadzone badanie aktualnych tekstów jednolitych 25 ustaw, mające na celu ustalenie preferencji ustawodawcy w zakresie oznaczania przepisów dodawanych do ustaw oraz ich zmian. Przy analizie wyników badania uwzględniono charakterystykę poszczególnych gałęzi prawa, a także moment wejścia w życie danych ustaw.

Słowa kluczowe: przepisy dodawane do ustaw, indeks górny, Zasady Techniki Prawodawczej, badanie tekstów jednolitych ustaw.

The description of systematising units incorporated into statutes – letters or superscripted numbers?

The aim of the article is to present the practices used in the description of systematising units incorporated into statutes by means of amendment, i.e. the usage of numbers used jointly with letters or superscripted numbers, with regard to the provisions laid down in the Principles of Legal Drafting known to the Polish legal system. The conclusions of the article are based on an analysis of consolidated texts of 25 statutes, aimed at determining the legislator's preferences in terms of marking provisions added to acts and their amendmends. When analysing the results of the study the characteristics of individual branches of law, as well as the time of entry into force of respective acts, were taken into account.

Keywords: addition of provisions to statutes, superscripted number, Principles of Legal Drafting, examination of consolidated texts of statutes.

Literatura

- Koźmiński K., *Technika prawodawcza II Rzeczypospolitej*, Warszawa 2019.
- Malinowski A., *Informacja o nieobowiązaniu przepisu*, „Przegląd Legislacyjny” 2016, nr 1(95).
- Michalska A., Wronkowska S., *Zasady tworzenia prawa*, Poznań 1983.
- Wierczyński G., *Redagowanie i ogłaszanie aktów normatywnych. Komentarz*, Warszawa 2016.
- Wojtczak S., *Zasady techniki prawodawczej – luka w prawie?*, „Państwo i Prawo” 2005, nr 1.
- Wronkowska S., *Zasady techniki prawodawczej, czy rzeczywiście luka w prawie?*, „Państwo i Prawo” 2005, nr 2.
- Wronkowska S., Zieliński M., *Komentarz do zasad techniki prawodawczej z dnia 20 czerwca 2002 r.*, Warszawa 2004.
- Wronkowska S., Zieliński M., *Problemy i zasady redagowania tekstów prawnych*, Warszawa 1993.
- Wronkowska S., Zieliński M., *Zasady Techniki Prawodawczej. Komentarz*, Warszawa 1997.